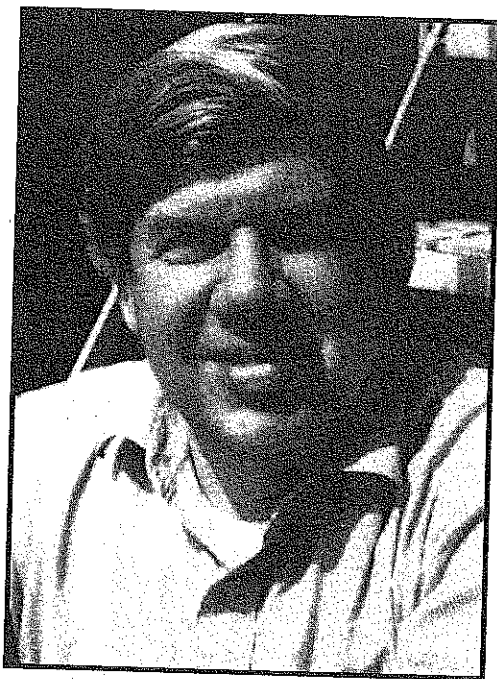

Peder Anker

MOT DARWINISTISK FUNDAMENTALISME

Intervju med Stephen Jay Gould.

«Jeg oppfatter Darwins system som moralskt frigjørende, nettopp fordi vi ikke kan bruke biologiske teorier for å bestemme hvordan vi kan og bør leve.» Foto: Rhonda Roland Shearer.

Det sies at Stephen Jay Gould er biologenes svar på Michael Jackson; en superkjendis med et noe blandet rykte. Etter å ha fotografert ham rundt i Oslo noen dager, sitter jeg igjen med inntrykk av å ha møtt noe som ligner mer på en renessanse-humanist enn en kontroversiell forsker i biologi. Han kan en god del om det meste og legger ikke skjul på det. Lange sitater fra Dante kobles

til en utlegning av amerikansk utenrikspolitikk, før samtalen dreier inn på siste nytt innen forskning på insekter, deretter følger hans oppfatning av en Ibsen-oppsetning i London, noen refleksjoner omkring siste skrik i litteraturteori, detaljkunnskaper om flere av Vigelands motiver, samt noen spark til en kollega han ikke liker.

Samtidens lesere vil kjenne ham som en

eminent essayist, humanist, Harvard-professor, gammel radikaler, TV-kjendis, en av verdens mest leste populærvitenskapelige forfattere, og tungvekter innen biologisk teori og faghistorie. Blant biologene ble han på begynnelsen av 70-tallet kjent for sin kritikk av den klassiske darwinistiske teori om en gradvis lineær evolusjon av nye arter. I stedet foreslo han at arter ble til ved evolusjonære sprang. I dag går han fortsatt god for sin teori, men legger vekt på at mange ulike evolusjonsteorier må tas i bruk for å forstå noe så komplekst som naturens og menneskets biologiske utvikling. Med denne metodiske pluralisme har han ved flere anledninger gått til angrep på det han oppfatter som darwinistisk fundamentalisme, særlig blant sosiobiologene og i evolusjonær psykologi.

– *Det er de som hevder at du ikke driver med seriøs vitenskap, men bare med popularisering?*

– I så fall er jeg i godt selskap. Darwin skrev sin bok om artenes opprinnelse for den vanlige leser. Mange av dagens biologer, ikke minst mine studenter, blir forbauset når de får høre at Darwin ikke har skrevet et større teknisk og empirisk arbeid, men holdt seg til sin folkelige form. Denne skrivestilen går tilbake til tenkere som Descartes og Galileo, som begge skrev enkelt og likefremt på henholdsvis fransk og italiensk fremfor skolastisk latin. Jeg liker å se meg selv innen en slik humanistisk tradisjon.

– *Du liker også polemikk?*

Min essayistiske stil blir ofte forvekslet med polemikk. Det jeg først og fremst liker er gode argumenter ...

– *Som da du i debatt med Daniel Dennett (forfatteren av Darwin's Dangerous Idea) konkluderte med at han bekreftet ord-taket om at «tomme tønner romler mest»?*

– Det var det mest presise uttrykket jeg fant med hensyn til hans argumentasjon. Han representerer, sammen med sin åndsfelle Richard Dawkins, vår tids fundamen-

talisme. Med utgangspunkt i et enkelt prinsipp, prinsippet om naturlig seleksjon, er de villige til å komme med en altomfattende forklaring på hvorfor verden er som den er, og hvorfor vi handler som vi gjør. Dawkins har banalisert Darwins rike tenkning, mens Dennett, i rollen som Dawkins filosof, klarer å transformere en allerede fordervet og ugyldig utgave av Darwin til en, om mulig, enda mer kompromissløs og stupid doktrine. Hvis det er slik at historien gjentar virkeligheten som en farse, slik at Thomas Huxley fremstår som Darwins bulldog, da er det fristende å tenke seg Dennett i rollen som Dawkins' skjødehund. Deres ultra-darwinisme er mer darwinistisk enn Darwin selv, som presiserte at prinsippet om naturlig seleksjon bare var en av flere utviklingsmekanismer i evolusjonen. Dennett og Dawkins derimot, snakker om naturlig seleksjon som om det skulle være et hellig dogme, og deres bøker minner derfor mer om prekener enn om vitenskap.

– *Jeg håper jeg ikke lager en farse ut av Thomas Huxleys liv hvis jeg beskriver ham, slik han selv gjør, som en agnostiker. Det vil si en som uten hensyn anvender et enkelt prinsipp så langt som mulig, til dets ytterste konsekvens.*

– Vel, det er noe viktoriansk over Huxley.

– *Er din motstand mot Dennetts ultra-darwinisme i siste instans en kritikk av en slik viktoriansk historisk arv innen biologisk tenkning? Din jødiske bakgrunn fra arbeiderstrøk i New York har, når alt kommer til alt, lite til felles med den akademiske Cambridge-snobben i England. Som radikaler på syttitallet kritiserte du gradvis evolusjonær utvikling av arter til fordel for evolusjonære sprang og revolusjoner.*

– Da jeg sammen med Niles Eldredge i 1972 publiserte teorien om evolusjonære sprang, så var det et resultat av mange års frustrasjon knyttet til strengt faglige problemer. Den empirien vi hadde, særlig knyttet til fossiler, stemte rett og slett ikke

med tradisjonelle darwinske modeller om lineær, gradvis evolusjon. Vi søkte derfor å utvikle en teori som stemte bedre overens med våre empiriske funn. Den politiske stemningen på universitetene og min personlige bakgrunn gjorde det kanskje lettere å kritisere autoritetene. Slik sett, spilte den politiske konteksten for mine arbeider en rolle. Men jeg går ikke med på at jeg har projisert marxistisk revolusjonsteori inn i evolusjonslæren, hvis det var noe slikt du indikerte. Mine politiske overbevisninger, som nok er noe avsløpet med årene, finner du heller i alle mine forsøk på å skrive for et større publikum. Jeg mener stadig at vitenskapen skal tjene det brede laget i samfunnet.

– *Greit nok, men meg bekjent så har du for eksempel ikke kastet deg på de siste årenes etikk-bølge, eller skrevet om miljøspørsmål slik mange samfunnsengasjerte biologer har gjort. Får vi noen gang se en økologisk engasjert Gould?*

– Jeg har rett og slett ikke noe originalt å bidra med i miljødebatten. Miljøvern er vel og bra, men jeg har ikke noe å si utover det banale. Jeg er daglig engasjert i økologisk forskning, men man kan som kjent ikke si noe om hvordan verden bør være ut ifra faktiske påstander om hvordan verden er. Man kan ikke utlede etiske verdier av vitenskapelig virksomhet. Min kritikk av sosiobiologi og darwinsk fundamentalisme bygger nettopp på at disse teorier feilaktig forsøker å si noe om hvordan verden bør være ut fra empirisk forskning. Mitt fag har utviklet gode teorier for å analysere den biologiske fortiden og hvor vi står i dag, men vi er ganske hjelpeløse når det kommer til det å si noe om fremtiden. Jeg er selvfølgelig for en kontinuerlig etisk debatt, men vitenskapen kan ikke bidra med mer enn å belyse faktiske forhold.

– *Mange såkalte «faktiske forhold» bærer med seg store moralske spørsmål, som for eksempel kloning av dyr og forskning på menneskets gener?*

– Når det gjelder kloning av dyr, så trenger vi absolutt en etisk debatt. En slik debatt kan være svært nyttig både for samfunnet som helhet og for den enkelte vitenskapsmann og -kvinne. Jeg synes ikke kloning i seg selv er et onde, siden prosessen ikke skiller seg så mye fra tradisjonell avl. Men jeg er åpen for motargumenter.

Men hensyn til forskning på menneskets gener, så kan det gi svar på en rekke helt spesifikke medisinske spørsmål, men den kan si lite eller ingenting om sosiale handlingsmønstre. Det finnes f.eks. ikke noe gen for kriminalitet eller høy intelligens. Kanskje det viktigste resultatet av forskningen på menneskets gener er hvor forbausende like menneskene er. Forskningen har bekreftet at menneskets gener, både hos menn og kvinner, i alle vesentlige trekk ikke skiller seg fra hverandre. Mennesket har rett og slett ikke eksistert lenge nok i den biologiske historien til å ha utviklet seg til ulike raser eller typer.

– *Til slutt, hva er det du ønsker å oppnå med dine mange bøker og vitenskapelige engasjement?*

– Kunnskap selvfølgelig! Jeg håper jo at det igjen vil bringe menneskeheten et lite steg videre mot en bedre verden. Når jeg engasjerer meg i debatt, så er det ofte for å rydde opp i det jeg oppfatter som pessimistiske, kosmologiske standpunkter som med utgangspunkt i Darwin hevder at mennesket nødvendigvis er bestemt til å leve slik eller slik. Jeg oppfatter imidlertid Darwins system som moralskt frigjørende, nettopp fordi vi ikke kan bruke biologiske teorier for å bestemme hvordan vi kan og bør leve.